

ԿԱՐԾԻՔ

տնտեսագիտության դոկտորի գիտական աստիճանի հայցման համար **Մերուժան Աշոտի Մարկոսյանի ներկայացրած «Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական զարգացման առաջնահերթությունները»** թեմայով ատենախոսության վերաբերյալ ներկայացված Ը.00.02 - «Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում» մասնագիտությամբ

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԹԵՄԱՅԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական զարգացման առաջնահերթությունների բացահայտման խնդիրը ներկայումս ունի բարձր գիտական և գործնական արդիականություն: Հայաստանի տնտեսությունը գործում է փոքր և բաց տնտեսության, ցամաքով շրջապատված երկրի, սահմանափակ հաղորդակցությունների, արտաքին շուկերի նկատմամբ զգայունության և տարածաշրջանային աշխարհաքաղաքական անորոշությունների պայմաններում: Այդ գործոնները միաժամանակ ազդեցություն են գործում տնտեսական աճի որակի, տնտեսության կառուցվածքի, արտաքին առևտրի, տնտեսական անվտանգության, եկամուտների բաշխման և լոգիստիկ արդյունավետության վրա:

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը պայմանավորված է այդ փոխկապակցված խնդիրների համակարգային ուսումնասիրության անհրաժեշտությամբ: Աշխատանքում զարգացման առաջնահերթությունները ներկայացվում են որպես մակրոտնտեսական, կառուցվածքային, սոցիալական, արտաքին տնտեսական և ինստիտուցիոնալ գործոնների փոխազդեցության արդյունք: Այս մոտեցումը կարևոր է Հայաստանի երկարաժամկետ և դիմակայուն զարգացման ուղղությունների որոշման համար:

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ, ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԵՎ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

Ատենախոսության նպատակն է Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական զարգացման հիմնախնդիրների համալիր ուսումնասիրության հիման վրա գնահատել տնտեսության կառուցվածքային արդյունավետությունը, տնտեսական անվտանգության մակարդակը, եկամուտների ձևավորման և բաշխման

առանձնահատկությունները, արտաքին առևտրի և լոգիստիկ համակարգի զարգացման միտումները, ինչպես նաև առաջարկել զարգացման առաջնահերթ ուղղություններ և դրանց կատարելագործման գործնական ուղիներ:

Աշխատանքում ուսումնասիրվել են երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման տեսական հիմքերը, վճարային հաշվեկշռի և արտաքին առևտրի արդյունավետության խնդիրները, տնտեսության կառուցվածքային տեղաշարժերն ու տնտեսական բարդությունը, տնտեսական անվտանգության գնահատման մեթոդները, եկամուտների բաշխման և սոցիալական կայունության հարցերը, նորարարական ներուժը, արտաքին առևտրի և լոգիստիկ համակարգերի արդյունավետությունը: Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրակացություններից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածներից:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ

Աշխատանքի առաջին գլխում ներկայացված են Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական զարգացման տեսական և մեթոդաբանական հիմքերը: Հեղինակը սոցիալ-տնտեսական զարգացումը դիտարկում է որպես փոխկապակցված տնտեսական, սոցիալական և ինստիտուցիոնալ գործընթացների համակարգ, որը դրսևորվում է արտադրության և եկամուտների աճով, կառուցվածքային առաջընթացով, մարդկային բարեկեցության բարձրացմամբ և տնտեսական անվտանգության ամրապնդմամբ: Վերլուծվում են վճարային հաշվեկշռի հիմնական բաղադրիչները, արտաքին արդյունավետությունը և Հայաստանի՝ ցամաքով շրջապատված երկրի առանձնահատկությունները:

Երկրորդ գլխում իրականացվել է տնտեսական անվտանգության բազմակողմանի գնահատում: Հեղինակը համադրում է ցուցանիշային, բալային և մատրիցային մոտեցումները՝ տնտեսական անվտանգության մակարդակի և սպառնալիքների գնահատման համար: Մեթոդական լուծումը հնարավորություն է տալիս միաժամանակ դիտարկել վիճակի քանակական գնահատումը, սպառնալիքի հավանականությունը, ազդեցությունը, տևողությունը և փոփոխման արագությունը:

Երրորդ գլխում վերլուծվում են սոցիալական, կառուցվածքային, նորարարական և արտաքին տնտեսական զարգացման ուղղությունները: Բացահայտվում են տնտեսության ոլորտային անհամաչափությունները, բարձր ավելացված արժեք ստեղծող ոլորտների սահմանափակ զարգացումը, տնտեսական բարդության և արտահանման դիվերսիֆիկացման խնդիրները: Հիմնավորվում է գիտելիքահենք, տեխնոլոգիական և բարձր արտադրողականություն ապահովող գործունեության տեսակների զարգացման անհրաժեշտությունը:

Աշխատանքի չորրորդ՝ «Հավելյալ արդյունքի նորմայի, բնակչության եկամուտների բաշխման և միջին խավի ձևավորման տնտեսական հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում» գլխում ուսումնասիրվել են աշխատանքի և կապիտալի միջև եկամուտների բաշխման հարաբերակցությունը, հավելյալ արդյունքի նորմայի փոփոխությունը, բնակչության եկամուտների անհավասարությունը և միջին խավի ձևավորման պայմանները: Հեղինակը հիմնավորում է, որ տնտեսական աճի սոցիալական արդյունքը կախված է ոչ միայն աճի տեմպերից, այլև ստեղծված արդյունքի բաշխման կառուցվածքից և պետական կարգավորման արդյունավետությունից:

Աշխատանքի հինգերորդ՝ «ՀՀ արտաքին առևտրի արդյունավետության բարձրացման հիմնական առաջնահերթությունները» գլխում ուսումնասիրվել են լոգիստիկ համակարգերի արդյունավետությունը, տարածաշրջանային տնտեսական ինտեգրման հնարավորությունները, արտաքին առևտրի մասնագիտացման և համեմատական առավելությունների դինամիկան: LPI 2023-ի տվյալների համեմատական վերլուծությամբ ցույց է տրվել, որ Հայաստանի լոգիստիկ համակարգի հիմնական սահմանափակումները վերաբերում են միջազգային առաքումներին, բեռների հետևմանը, մաքսային գործընթացներին և ենթակառուցվածքներին: Գրավիտացիոն մոդելի և մասնագիտացման ցուցանիշների կիրառմամբ բացահայտվել է չիրացված առևտրային ներուժը, հատկապես Թուրքիայի ուղղությամբ, ինչպես նաև Ռուսաստանի, Իրանի և Վրաստանի հետ կապերի խորացման նշանակությունը:

Գլխում հիմնավորվել են լոգիստիկ ենթակառուցվածքների արդիականացման, մաքսային գործընթացների թվայնացման, արտահանման դիվերսիֆիկացման և նոր շուկաների յուրացման առաջնահերթությունները:

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐՈՒՅԹԸ ԵՎ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ատենախոսության գիտական նորույթը դրսևորվում է Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական զարգացման առաջնահերթությունների համալիր և փոխկապակցված գնահատման հայեցակարգի ձևավորման մեջ: Աշխատանքում մեկ մեթոդական շրջանակում համադրվում են մակրոտնտեսական, կառուցվածքային, սոցիալական, արտաքին տնտեսական և տնտեսական անվտանգության ցուցանիշները:

- մշակվել է սոցիալ-տնտեսական զարգացման համալիր գնահատման մոտեցում՝ տնտեսական անվտանգության բալային և մատրիցային գնահատման բաղադրիչներով:

- ձևավորվել է արտաքին արդյունավետության գնահատման մոտեցում՝ վճարային հաշվեկշռի ցուցանիշների համակարգային կիրառմամբ:

- հիմնավորվել են ցամաքով շրջապատված երկրի զարգացման առանձնահատկությունները և հաղորդակցությունների սահմանափակումների մեղմացման ուղղությունները:

- գնահատվել են տնտեսության կառուցվածքային տեղաշարժերը, տնտեսական բարդությունը, նորարարական ներուժը և դրանց կապը երկարաժամկետ մրցունակության հետ:

- առաջարկվել են տնտեսական անվտանգության, կառուցվածքային դիվերսիֆիկացման, արտաքին առևտրի, լոգիստիկայի և սոցիալական քաղաքականության կատարելագործման ուղղություններ:

Ստացված արդյունքները ունեն տեսական, մեթոդական և գործնական նշանակություն և կարող են օգտագործվել ՀՀ տնտեսական քաղաքականության,

զարգացման ռազմավարությունների, արտաքին տնտեսական և սոցիալական ծրագրերի մշակման շրջանակում:

ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Աշխատանքի վերաբերյալ առկա են մի շարք դիտողություններ և առաջարկություններ, որոնք հիմնականում ունեն հստակեցնող և հետագա հետազոտությունների զարգացման բնույթ:

1. Անհրաժեշտ է տալ սեփական սահմանում «երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացում» եզրույթի վերաբերյալ:
2. Սեղմագրի 7-րդ էջում նշվում է, որ հետազոտության ընթացքում օգտագործվել են «էկոնոմետրիկ մոդելավորման մոդելներ», հարց ինչ դասի մոդելներ են դրանք հանդիսանում և հետազոտության սր հատվածում են դրանք կիրառվել:
3. Ատենախոսությունը ավելի շահեկան վիճակում կհայտնվեր, եթե ՀՀ սոցիալ-տնտեսական զարգացման կազմի և կառուցվածքի առանձին ուղղություններ՝ արտաքին առևտուր, տնտեսական անվտանգություն և այլն ձևավորվեին առանձին ընդհանրական (ինտեգրված) ինդեքսի միջոցով, ինչը ըստ ժամանակի և տարածության կարող էր արտահայտել երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման առանձնահատկությունները:
4. Հետազոտական աշխատանքը առավել շահեկան վիճակում կհայտնվեր, եթե համակողմանի և խորը վերլուծության ենթարկվեին արհեստական բանականության ինստիտուտի բազմաբնույթ ազդեցությունը քանակական և որակական գնահատականներով և վերլուծվեին ՀՀ սոցիալ-տնտեսական զարգացման համակարգի վրա:
5. Հետազոտական աշխատանքում անհրաժեշտ էր քննարկել և վերլուծել startup համակարգի ազդեցության գնահատման վերլուծությունը ՀՀ սոցիալ-տնտեսական զարգացման համակարգի կազմի և կառուցվածքի վրա:
6. Սեղմագրի 18-րդ էջում կարող է «...կարող է նպաստել արտադրողականության աճին, ռեսուրսների օպտիմալ օգտագործմանը . . . », օպտիմալ եզրույթը

անհրաժեշտ է օգտագործել, եթե տրված է օպտիմալության հատկանիշը և համապատասխան սահմանափակումները:

7. Սեղմագրի 18-րդ էջի վերջին պարբերությունում նշված է. «... տնտեսության կառուցվածքի ոչ բավարար արդյունավետության մասին», հարց. ինչ է իրենից ներկայացնում տնտեսության արդյունավետ կառուցվածք:

Նշված դիտողությունները չեն նվազեցնում ատենախոսության գիտական արժեքը, քանի որ չեն վերաբերում աշխատանքի հիմնական նպատակին, մեթոդական հիմքին և ստացված առանցքային արդյունքների հիմնավորվածությանը: Դրանք կարող են ծառայել հետագա հրապարակումների և ուսումնասիրությունների կատարելագործմանը:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Մերոժան Մարկոսյանի «Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական զարգացման առաջնահերթությունները» թեմայով ատենախոսությունը ինքնուրույն, ավարտուն և արդիական գիտական հետազոտություն է: Աշխատանքում առաջադրվել և լուծվել են տնտեսագիտական տեսական ու կիրառական նշանակություն ունեցող խնդիրներ, մշակվել են մեթոդական մոտեցումներ և ձևակերպվել են ՀՀ սոցիալ-տնտեսական զարգացման առաջնահերթությունների վերաբերյալ հիմնավորված առաջարկություններ:

Ատենախոսության հիմնական արդյունքները պատշաճ կերպով արտացոլված են սեղմագրում և հեղինակի գիտական հրապարակումներում: Սեղմագիրը հիմնականում համապատասխանում է ատենախոսության բովանդակությանը և ներկայացնում է հետազոտության նպատակը, խնդիրները, մեթոդները, գիտական նորույթը և հիմնական արդյունքները:

Կարծում ենք, որ Մերոժան Մարկոսյանի ատենախոսությունը համապատասխանում է ՀՀ-ում գիտական աստիճանաշնորհման գործող կանոնակարգի պահանջներին, իսկ հեղինակը արժանի է տնտեսագիտության

դոկտորի գիտական աստիճանի շնորհմանը՝ Ը.00.02 - «Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում» մասնագիտությամբ:

Պաշտոնական ընդդիմախոս՝

ԵՊՀ Տնտեսագիտության և կառավարման

ֆակուլտետ,

Տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

Սամսոն Աշոտի Դավդյան

Պարոն Սամսոն Աշոտի Դավդյանի ստորագրությունը

հաստատում եմ՝ ԵՊՀ գիտական քարտուղար՝

Մ. Վ. Հովհաննիսյան

Մ. Վ. Հովհաննիսյան

15 սեպտեմբերի 2026 թ.